

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК НЕОБХІДНІ ЕФЕКТИВНА СКЛАДОВА
ФОРМАЛЬНОЇ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІINFORMAL EDUCATION AS A NECESSARY AND EFFECTIVE COMPONENT
OF FORMAL IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

У статті розглядається роль неформальної освіти, зокрема різних курсів, у тому числі й курсів підвищення кваліфікації у підготовці майбутніх фахівців в умовах війни в Україні. Коротко висвітлено зміст понять «формальна освіта» й «неформальна освіта» з точки зору Закону України про освіту. Метою статті є розкриття особливостей практичного впровадження засобів неформальної освіти в систему формальної в умовах війни в Україні. Визначено, що курси неформальної освіти можуть виступати необхідною та ефективною складовою традиційного навчання, зокрема майбутніх учителів початкової школи, що дозволить мінімізувати певні недоліки дистанційних курсів чи дистанційного навчання. Розглянуто найбільш відомі й відкриті вітчизняні й зарубіжні онлайн платформи (Coursera, Prometheus Edera, ВУМ online та ін.). Представлено місце таких курсів у циклах загальної та професійної підготовки бакалаврів, можливість включення їх у блок самостійної роботи різних дисциплін (залучення неформального курсу «Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги й можливості» в курс «Менеджмент в системі початкової освіти» для майбутніх учителів початкової школи; неформальних курсів: «Нова фізична культура: флорбол», «Нова фізична культура: футбол», «Нова фізична культура: настільний теніс», «Нова фізична культура: регбі», «Нова фізична культура: степ-аеробіка», «Нова фізична культура: чирлідінг», «Нова фізична культура: кросфіт», «Нова фізична культура: біг» у курс «Методика викладання освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура»; неформальний курс «Шкільне життя онлайн» в освітньому компоненті «Педагогіка початкової школи: інтегрований курс» та ін.). Надано методичні рекомендації, які варто врахувати викладачеві під час впровадження курсів неформальної освіти під час самостійної чи аудиторної роботи.

Ключові слова: неформальна освіта, формальна освіта, майбутні вчителі початкової школи, бакалавр.

The article examines the role of informal education in different subject areas, including advanced training courses, in the training of professionals under wartime conditions in Ukraine. An explanation of the concepts of "formal education" and "informal education" from the point of view of the Law of Ukraine on Education is briefly covered. The purpose of the article is to identify the most important aspects of the practical introduction of informal education into the system of formal education under wartime conditions in Ukraine. It was determined that informal education courses can be a necessary and effective component of traditional education, in particular for future primary school teachers. These courses will minimize certain disadvantages of specific distance learning courses and of distance education more generally. The most well-known and open domestic and foreign online platforms (Coursera, Prometheus Edera, AUPS online, etc.) were considered. The place of such courses in the cycles of general and professional training of undergraduate students, and the possibility of their inclusion in independent, self-guided learning in various disciplines is presented (specifically, inclusion of the informal course "Increasing the Qualifications of Teaching Staff: New Requirements and Opportunities" in the course "Management in the Primary Education System" for future primary school teachers; inclusion of the informal courses: "New Physical Education: Floorball", "New Physical Education: Football", "New Physical Education: Table Tennis", "New Physical Education: Rugby", "New Physical Education: Step Aerobics", "New Physical Education: Cheerleading", "New Physical Education: Crossfit", "New Physical Education: Running" in the course "Teaching Methodology for the Educational Field of "Health and Physical Education"; inclusion of the informal course "School Life Online" in the educational component "Pedagogy of Primary Schools: Integrated Course", etc.). Methodological recommendations are provided, which should be considered by the teacher during the implementation of informal education courses during independent or classroom work.

Key words: informal education, formal education, future primary school teachers, bachelor's degree, undergraduate students.

УДК 378.018.4:355.01(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.2.24>

Починкова М.М.,
докт. пед. наук,
професор кафедри філологічних
дисциплін
Навчально-наукового інституту педагогіки
і психології Державного закладу
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Війна 2022 року в Україні призводить до руйнівних наслідків, зокрема й у системі освіти. За даними Міністерства освіти і науки України станом на 14 липня через бомбардування та обстріли збройними силами російської федерації пошкоджено 1971 заклад освіти. Руйнувань зазнають не тільки школи й дитячі садки, але й університети, через це значна кількість університетів на сьогодні є перміщеними. Крім того, очне навчання зможуть відновити лише ті заклади освіти, які мають спеціально облаштовані бомбосховища. Але це не єдина проблема, з якою, на нашу думку, нам доведеться

зіткнутися: чи всі здобувачі освіти зможуть дістатися закладу? чи нададуть батьки згоду на виїзд дитини в інше, можливо, не таке безпечне місце? як бути здобувачам, які опинились на тимчасово окупованих територіях, виїзд з яких зараз неможливий? та багато інших питань.

Успішний досвід роботи переміщеного університету (на прикладі Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка») в 2014 р. демонструє, що більшість цих проблем можна успішно вирішити через використання дистанційного навчання. Варто відзначити, що система освіти в Україні за останні вісім

років зазнала суттєвих позитивних змін, зокрема, з'явився доволі розвинений якісний сектор неформальної освіти, який можна активно використовувати й у формальній освіті, що, у свою чергу, дозволить мінімізувати певні недоліки дистанційного навчання й поліпшити його якість. Розглянемо такі можливості більш докладно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми формальної освіти з різних аспектів розглядається вітчизняними й зарубіжними педагогами вже багато століть, тому ми не будемо називати імена найбільш видатних учених, оскільки для цього не достатньо обсягов однієї чи двох статей. Неформальна ж освіта також здавна привертає увагу дослідників, однак сучасний розвиток суспільства, зокрема й інформаційний, постійні швидкоплинні соціально-політичні зміни зумовили необхідність появи неперервної освіти людства. Тому, можна сказати, що зараз така освіта виходить на новий якісний щабель.

Особливості розвитку неперервної освіти, її складових елементів, неперервної освіти як складової неперервного навчання висвітлено у доробках Ю. Бабанського, О. Баніт, Г. Блід, В. Виноградова, А. Гончарука, Н. Горук, В. Давидова, Р. Дейва, П. Девіса, М. Ераута, С. Закревської, О. Карпенка, Х. Коллі, К. Куллена, Д. Лівінгстона, М. Махліна, Д. Філда, П. Фордхема, П. Ходкінсона, Т. Хюсена, Ф. Шльосека та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Світовий досвід показує, що доцільне поєднання формальної й неформальної освіти сприяють ефективному вирішенню завдань професійного розвитку. Однак, не зважаючи на актуальність проблеми, сьогодні практичне впровадження засобів неформальної освіти в систему формальної залишається не достатньо розкритим у науковому дискурсі.

Мета статті – розкрити особливості практичного впровадження засобів неформальної освіти в систему формальної в умовах війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні зміст понять формальна і неформальна освіти представлє на законодавчому рівні. Так, у Законі України «Про освіту» поняття формальної освіти визначено як «освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою» [1]. Таку освіту здобувають у закладах освіти, наукових установах за офіційно встановлєними і визнаними державними стандартами.

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою

освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та /або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [1].

Сектор неформальної освіти в Україні сьогодні представлений значною кількістю безкоштовних освітніх курсів. До найбільш якісних українських платформ на підставі проходженні значної кількості курсів, власного досвіду роботи в університеті можемо віднести:

- Prometheus (<https://prometheus.org.ua/>) – база безкоштовних україномовних онлайн-курсів різної спрямованості;

- Школа_інфо (https://vb.me/school_info) – освітня Viber-спільнота для українських школярів, що містить уроки та курси для різних вікових груп;

- EdEra (<https://www.ed-era.com/courses/>) – платні й безплатні курси різних рівнів для учнів, батьків, учителів, соціальних підприємців;

- ВУМ online (<https://vumonline.ua/courses/>) – Відкритий університет Майдану – курси гуманітарного напрямку, про волонтерство, журналістику, критичне мислення, соціальні проекти та ін.;

- Серія вебінарів «Реальність без ілюзій» (<https://www.youtube.com/playlist?list=PLsD7yywP8ENHqLagRDskDUmTveeiLbZP>) від УКУ – вебінари присвячені проблемам життєстійкості, обмеженості ресурсів, кризовому лідерству та ін.

Крім того, сучасна світова науково-освітня спільнота дає українцям доступ до багатьох курсів. Наприклад: EdX (<https://www.edx.org/>) – англomовна платформа з понад 30 курсами; Technical SEO Certification від Blue Array Academy (https://www.bluearrayacademy.com/courses/technical-seo-certification?fbclid=IwAR0DHHZwX07xsX3OJJ15jSyAAzJnGKSLWYnQLN_7-6GpYCHFYI8SeIB8w) – 7 годин відеонавчання від спеціалістів з технічної SEO-оптимізації.

Однією з найбільш відомих всесвітніх платформ є Coursera (<https://www.coursera.org/>) – база платних і безплатних курсів різного спрямування не тільки від українських, але й світових університетів. Ця платформа була заснована Дафною Колер та Ендрю Нг в 2012 р. з метою надання учням усього світу освітнього досвіду, що змінить їх життя.

Значна кількість платформ представляє окремі курси за різними профільними напрямками: TacticMedAid (<https://www.better-evidence.org>) – курси першої домедичної допомоги за відеолекціями та через TacticMedAid_bot; Консалтинго-тренінгова компанія e5 (<https://e5.ua/uk/trainings/>) – онлайн-курси про фреймворк, бізнес-аналіз, Scrum та проєкт-менеджмент; «Основи проєктного менеджменту» (<https://beyourstories.notion.site/Redcamp-66f0c2fde9564472b98efb95efa6b7d2>); «Системне адміністрування та комунікації» від PortaOne ([123](https://happymonday.ua/event/prakytkum-systemne-administruvannya-ta-</p>
</div>
<div data-bbox=)

komunikatsiyi); аналіз даних в Google Analytics від Школи вебаналітики Андрія Осипова (https://school.web-analytics.me/free_online_course); курс з таргетованої реклами (<https://t.me/+KjVdlS3GTy5lMGRi>); Creative Practice (<https://cases.media/creativepractice>) – доступ до всіх курсів веб та графічного дизайну та багато інших.

Значущим плюсом таких курсів є їх доступність у часі, тобто прослуховувати лекції чи виконувати завдання, проходити тестові завдання, тощо можна в будь-який час доби. Що в складний час війни є дуже зручним, адже час від часу може зникати світло чи інтернет, не можна також нехтувати сигналами повітряної тривоги й спускатись до укриттів та ін.

Більш докладно ми розглянемо можливості українських освітніх платформ, зважаючи на специфіку нашого дослідження: наведемо приклади використання курсів, можливості вивчення їх під час тих чи тих курсів, зарахування проходження результатів цих курсів як самостійної роботи чи семінарських занять тощо.

У навчальних планах підготовки майбутніх учителів початкової школи передбачено вивчення обов'язкових освітніх компонентів, до яких належать гуманітарні та економічні освітні компоненти та освітні компоненти професійної і практичної підготовки, а також вибіркові освітні компоненти. Нашу увагу ми зупинимо саме на використанні неформальної освіти під час вивчення обов'язкових освітніх компонентів.

Наведемо практичні приклади.

Платформа Prometheus пропонує декілька великих тем «Гуманітарні науки», «Для освітан», «Психологія», «Іноземні перекладні курси», «Особистий розвиток» та ін., у кожній з яких можна підібрати курси з тією чи тією тематикою. Розглянемо деякі з них та продемонструємо можливість їх інтеграції в освітні компоненти.

Так, освітній компонент «Менеджменту в системі початкової освіти» для майбутніх учителів початкової школи, серед іншого передбачає 90 годин самостійної роботи, а також 36 годин практичних занять. Здобувачам вищої освіти можна запропонувати опанувати курс «Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги й можливості» [5]. Курс розрахований на 15 годин (0,5 кредита ЄКТС). Окремі аспекти курсу можна розглянути на практичному занятті на тему «Підвищення кваліфікації педагогічних працівників» й розкрити питання, що представлені в курсі:

- підвищення кваліфікації і його напрями;
- види і форми підвищення кваліфікації;
- стажування. Інформальна (самоосвіта);
- свобода і вісім кроків до професійного зростання:
- напрями підвищення кваліфікації;
- самооцінювання та визначення пріоритетів;

– пошук і вибір можливостей підвищення кваліфікації;

– пропозиції до планів;

– клопотання та облік результатів [5].

Кількість балів за практичне виставляється відповідно до кількості балів передбачених у робочій програмі.

Інші модулі курсу: «Планування і розвиток. Якщо ви – директорка/директор», «Планування і визнання. Якщо ви входите до складу педагогічної ради», «Розробка і відповідальність за якість. Якщо ви суб'єкт надання підвищення кваліфікації», «Неупередженість і підтримка. Якщо ви – з Державної служби якості освіти України / Служби освітнього омбудсмена», – можна зарахувати в самостійну роботу за умов отримання сертифікату. Знову з урахуванням кількості балів передбачених у робочій програмі курсу.

Під час вивчення курсу «Методика викладання освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура»» доречним буде вивчення на платформі курсів «Нова фізична культура: флорбол», «Нова фізична культура: футбол», «Нова фізична культура: настільний теніс», «Нова фізична культура: регбі», «Нова фізична культура: степ-аеробіка», «Нова фізична культура: чирлідінг», «Нова фізична культура: кросфіт», «Нова фізична культура: біг». Автори курсу зазначають, що проходження всіх курсів дає можливість отримати 30 годин підвищення кваліфікації. Враховуючи, що самостійна робота з цього курсу складає 90 годин, то проходження курсів на платформі за обсягом є третиною самостійної роботи. Однак, викладача може запропонувати додаткові завдання за змістом цих курсів, що дозволить відвести більше годин на виконання завдань, якщо це необхідно.

Під час вивчення освітнього компонента «Педагогіка початкової школи: інтегрований курс» доречним буде використання курсу «Шкільне життя онлайн» [5]. Цей курс «відповідає концепції «Нової української школи» та базується на підходах, принципах і матеріалах Ради Європи та Європейського центру імені Вергеланда (Норвегія), приділяє особливу увагу поняттю цифрового громадянства, наскрізному розвитку цифрових та громадянських компетентностей для культури демократії Ради Європи» [5].

Ще одним курсом, який доречно використовувати під час опанування цього компонента є курс «Стартуємо до успішної школи», метою якого, за твердженням авторів курсу, є «запропонувати шляхи практичної реалізації нововведень Нової української школи з фокусом на розвиток громадянських компетентностей учнів та розбудови якісного, безпечного і комфортного шкільного середовища» [3].

Цікавим також, на нашу думку, є курс «Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень», спрямований на отримання порад для проведення

цікавих уроків та застосування сучасних методів оцінювання; втілення ефективних та сучасних методів для виконання нових вимог з розвитку ключових громадянських та соціальних компетентностей; професійне вдосконалення й підвищення кваліфікації; отримання ідей та порад від колег з України та Європи [5]. Для майбутніх учителів важливим є те, що курс допомагає «виробити власний стиль, спираючись на ідеї колег, а також забезпечить професійних розвиток і впевненість у власних силах» [5]. Вирішення цих завдань є дійсно важливим для набуття професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Зауважимо, що наведені приклади є лише висловленням авторського погляду на зміст курсів і не є обов'язковими для втілення. До того ж зміст, наприклад, курсів педагогічного спрямування можна використати одразу в декількох освітніх компонентах.

Одним з важливих аспектів під час впровадження курсів неформальної освіти є врахування їх змісту в робочій програмі освітнього компонента. Крім того, необхідно заздалегідь розрахувати кількість балів, які можна виставити за опанування курсу. Вважаємо, що кількість балів і зарахованих годин може бути збільшена, якщо матеріал курсу є доволі складним для опанування чи малознайним для здобувачів освіти й може вимагати від них більшої кількості часу, ніж зазначено в самому курсі. Зрозуміло, що перед включенням курсу до робочої програми викладач має сам пройти кожен курс, докладно ознайомитись

з його змістом; визначити рівень складності для здобувачів освіти, і, нарешті, відповідність змісту курсу з платформи меті й завданням освітнього компонента, що викладається; проаналізувати компетентності кожного курсу їх відповідність тощо.

Отже, використання засобів неформальної освіти є необхідною ефективною складовою формальної в умовах війни в Україні. Відкриті курси на різних освітніх платформах надають можливість ефективно застосовувати їх під час опанування освітніх компонентів у формальній освіті.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці критеріїв відбору неформальних курсів, застосування яких буде доречним під час професійної підготовки майбутніх вихователів і вчителів початкової школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги і можливості. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+PPK101+2020_T1/about.
3. Стартуємо до успішної школи. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2020_T3/about
4. Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about
5. Шкільне життя онлайн. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+SL_ONLINE101+2022_T1/about